

Корнєєв Олександр Порфирівич — зоолог, созолог, педагог

Сергій Харчук

Українське териологічне товариство НАН України (Київ)
e-mail: sergubf@gmail.com; orcid: 0000-0003-4342-0542

КНАРЧУК, S. Kornieiev Oleksandr Porfyrovych, a zoologist, sozologist, and teacher. — Biographical details are given with the scientific and socially significant contribution of the zoologist and sozologist O. Korneev (1903–1987), who was professor and head of the Department of Vertebrate Zoology, Faculty of Biology, University of Kyiv. O. Korneev's scientific research covered the study of fauna, ecology and economic importance of rodents, game animals, as well as fossil animals. Another significant area of activity were his environmental initiatives, including the development of the topic of protection of 'useful animals,' participation in environmental organizations, and the publication of popular science materials in the field of environmental protection. O. Korneev's long pedagogical work was marked by a number of awards, including the Labor Order.

Біографічні деталі

Корнєєв Олександр Порфирівич народився 12 вересня 1903 р. в с. Цибулеве нині Кропивницького району Кіровоградської обл., у сім'ї дорожнього майстра. У 1917 р. закінчив 5 класів гімназії в м. Могилів-Подільський. У 1920 р. вступив на підготовчий курс біологічного відділу факультету профосвіти Вищого інституту народної освіти. Після закінчення інституту в 1926 р. його направили в Березанський район викладати зоологію у трудовій школі; там він також організував гурток юних натуралістів.

1928 р. Олександр Корнєєв почав працювати в Київському інституті народної освіти асистентом В. М. Артоболевського. Крім викладацької діяльності, паралельно у 1928–1932 р. був науковим директором Київського зоопарку. У 1933 р., коли було відновлено роботу Київського державного університету — доцент кафедри зоогеографії КДУ. З 1938 р. — декан біологічного факультету. У 1940 р. захистив кандидатську дисертацію.

Рис. 1. Олександр Порфирівич Корнєєв. Фото з ювілейної статті до 70-річчя дослідника (Татаринів 1974).

У роки війни в 1941 р. Олександр Корнєєв здійснював евакуацію колекцій київських музеїв. 1942 р. пішов добровольцем на фронт. Із III Білоруським фронтом дійшов до Берліна. Демобілізований у 1946 р. З фронту повернувся до Київського університету на посаду доцента.

Із 1948 до 1964 р. — завідувач кафедри хребетних. Після смерті В. Артоболевського, з 1952 по 1965 рік О. Корнєєв очолював Зоологічний музей КДУ і певний час був редактором видання «Труди Зоологічного музею Київського університету». У 1962 р. його затвердили у званні професора. Від 1965 р. він — професор-консультант кафедри зоології хребетних.

Помер О. П. Корнєєв 20 лютого 1987 р. у Києві.

Ключові доробки в галузі теріології

Упродовж роботи в КІНО, Київському зоопарку й КДУ О. П. Корнєєв здійснював різноманітні дослідження. Зокрема вивчав біоценози сарни (*Capreolus*) в Україні, облік її чисельності. Вивчав поведінку тварин в умовах неволі, а також екологію мишей і нориць (полівок). 1940 р. захистив дисертацію кандидата біологічних наук на тему «Мишоподібні гризуни Київщини, їхнє економічне значення та роль у природі» (рос.). За її матеріалами підготовлено статтю «Миші і нориці Київщини» (Корнєєв 1941).

У довоєнний період роботи в університеті, у 1933–1941 р., О. П. Корнєєв здійснив низку експедицій: на Північний Кавказ, на узбережжя Чорного моря, у західний Памір, в Азербайджан. Науковець збирав матеріали для фондів колекцій музею й залучав до цього студентів. Декілька післявоєнних зразків, зібраних О. Корнєєвим, збереглися у фондах Зоологічного музею КУ. Зокрема, такими є зразки ховраха малого (*Spermophilus pygmaeus*) та лисиці (*Mustela nivalis*), здобуті 1946 р. біля Коктебеля Кримської обл.; щур водяний (*Arvicola amphibius*), здобутий 1947 р. у Корчуватому м. Києва.

О. П. Корнєєв — автор багатьох наукових публікацій і тут можна навести кілька характеристичних: «Нова знахідка в СРСР широкоухого складчастогуба (*Tadarida teniotis* Rafin)» (Корнєєв 1950); «Лисиця на Україні» (Корнєєв 1956), «Фауна з розкопок півніжжя великого скіфського городища Канівського району» (Корнєєв 1962); «Видра на Україні, її екологія та шляхи раціонального використання» (Корнєєв 1959).

Рис. 2. Олександр Корнєєв на одному з урочистих мітингів у Києві. Поруч — Михайло Воїнствєнський. Орієнтовно бл. 1970 р. Фото з архіву Українського теріологічного товариства.

Більше відомі книжки дослідника, серед них — «Заєць-русак на Україні» (Корнєєв 1960), «Мисливські звірі України» (К., Вища школа, 1960, 1–44); «Визначник звірів УРСР», що мав два видання (друге: Корнєєв 1965); «Бор-сук. Екологія та використання в мисливському господарстві» (Корнєєв 1967).

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Важливим є природоохоронний доробок О. П. Корнєєва. Від першого з'їзду Українського товариства охорони природи в 1953 р. й до кінця життя О. П. Корнєєв входив до Президії цього товариства.

У 1948 р. Олександр Корнєєв брав участь у протесті проти передачі частини території Канівського природного заповідника місцевим лісгоспам, 1959 — проти постанови РМ УРСР про винищення лисиць.

Відома роль науковця в розвитку ДОП: 1969 р. Олександр Корнєєв створив студентську дружину охорони природи при Київському університеті. Про охорону природи він прочитав понад тисячу лекцій, написав сотні газетних статей, десятки разів виступав по радіо, видав величезну кількість плакатів і буклетів.

Великої популярності набули дидактичні видання дослідника: «Дрібні хижаки — друзі сільського господарства» (Київ, 1954, 1–18); «Посібник з зоогеографії» (у співавторстві з О. Б. Кістяківським, Київ, Радянська школа, 1956, 1–136); «Короткий нарис історії охорони природи на Україні» (с. 3–10 у книзі «Матеріали про охорону природи на Україні», Вип. 2, Київ, Видавництво АН Української РСР, 1960); «Охороняймо корисних звірів нашої країни» (Київ, Вид-во АН УРСР, 1963, 1–48); «Практикум із зоології хордових» (редактор, Київ, Вища школа, 1967, 1–223); «Зоологія» (підручник для 6–7 класів, у співавторстві з Б. М. Мазурмович, Київ, Радянська школа, 9 видання, 1969, 1–248); «Розповіді про звірів» (Київ, Радянська школа, 1985, 1–144).

Дослідник мав державні нагороди й відзнаки. За бойові заслуги в часи Другої світової війни капітан О. П. Корнєєв нагороджений орденом Червоної Зірки та шістьма медалями. За науково-педагогічну діяльність у 1953 р. його нагороджено орденом Трудового червоного прапора.

Література

- Борейко, В. С. 2014. Корнєєв Олександр Порфирівич. *Енциклопедія Сучасної України*: online. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=3737
- Корнєєв, О. П. 1941 (1939). Миші і нориці Київщини. *Праці Зоологічного музею Київського університету*, 1: 191–286.
- Корнєєв, А. П., И. В. Марисова. 1950. Новая находка в СССР широкоухого складчатогуба (*Tadarida teniotis Rafin*). *Труди Зоологічного музею КДУ*, 2: 159–160. (Серія: Наукові записки. Київський державний університет; Том 9, Вип. 6).
- Корнєєв, О. П. 1956. Лисиця на Україні. *Труди Зоологічного музею КДУ*, 5: 9–92. (Серія: Наукові записки. Київський державний університет; Том 15, Вип. 3).

- Корнеев, О. П. 1959. Видра на Україні, її екологія та шляхи раціонального використання. *Труди Зоологічного музею КДУ*, 6: 9–58 (Серія: Наукові записки Київського ун-ту; Том 18, вип. 1).
- Корнеев, О. П. 1960. *Засць-русак на Україні*. Вид-во Київ. держ. ун-ту, Київ, 1–108.
- Корнеев, О. П. 1962. Фауна з розкопок підніжжя великого скіфського городища Канівського району. *Матеріали до вивчення історії та природи Канівського заповідника*. Київ, 151–152.
- Корнеев, О. П. 1965. *Визначник звірів УРСР (видання друге)*. Радянська школа, Київ, 1–236.
- Корнеев, О. П. 1967. *Борсук. Екологія та використання в мисливському господарстві*. Урожай, Київ, 1–80.
- Татаринов, К. А. 1974. Александр Порфирьевич Корнеев. *Вестник зоологии*, (2): 83–84. pdf: <https://bit.ly/34X7pev>

ХАРЧУК, С. Корнєєв Олександр Порфирівич — зоолог, созолог, педагог. — Наведено біографічні деталі й розглянуто науковий і суспільно значущий внесок зоолога, созолога, О. Корнєєва (1903–1987) — професора й завідувача кафедри зоології хребетних біологічного факультету Київського університету. Наукові дослідження О. Корнєєва охоплюють тематику вивчення фауни, екології й господарського значення гризунів, мисливських звірів, є й статті про викопних тварин. Іншою значною сферою діяльності є його природоохоронні ініціативи, зокрема розвиток теми охорони «корисних звірів», участь у роботі природоохоронних організацій, публікація науково-популярних матеріалів природоохоронного напрямку. Тривала педагогічна робота О. Корнєєва відзначена низкою нагород, зокрема й трудовим орденом.